

https://doi.org/10.31516/2410-5325.075.01*
УДК 008-027.21:930](045)

В. М. Шейко

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

В. М. Шейко. Методологічні засади культурології: історіографічний аспект

Аналізуються публікації, присвячені генезі та становленню методології культурології. Доведено, що на сучасному етапі, як свідчать автори публікацій, методологія кожної наукової галузі знань, зокрема і культурології, формується, як правило, із конгломерату різноманітних принципів і методів, які застосовуються в різних науках, у цьому випадку — культурологічних. При цьому, кожна наукова галузь пристосовує методологічні засади до своїх потреб дослідницького процесу. Визначено, що певний набір принципів і методів, які застосовуються найчастіше в дослідженнях, і становить своєрідний підхід (метод). У цьому разі йдеться про культурологію. Як свідчить історіографічний огляд, на сучасному етапі в основному сформувався культурологічний підхід (метод) до наукового пізнання сфери культури.

Ключові слова: *культура, культурологія, методологія, принципи і методи, методологічні засади, історіографічний аспект, культурологічний підхід.*

V. Sheiko. Methodological principles of culturology: historiographical aspect

The purpose of this article is to analyze the main publications on the issues of genesis and formation of methodological foundations of culturology as a scientific field of knowledge. At the same time, considerable attention is paid to the contribution of scientists of the Kharkiv State Academy of Culture in the process of formation and establishment of culturology not only as a scientific field of knowledge and its methodology, but also as an educational program for higher education.

The methodological basis for writing this article is the culturological approach (method), which accumulates a set of principles and methods of the humanities, which were adapted to conduct scientific researches on cultural issues.

The result of scientific research of this article is demonstration of the achievements of modern cultural historiography in the formation of its methodological paradigm, its arsenal of principles and methods of scientific research.

The scientific novelty of this article is to confirm the view that no scientific field of humanities, including culturology, should limit research only to its scientific tools. Each science chooses from a diverse methodological arsenal of the humanities those principles and methods that it needs and is suitable for studying the problems of its scientific field. At the same time, each science, including culturology, adapts the methods and principles of other sciences to their research.

The practical significance of the results of the analysis of modern historiography of the problems of methodological principles of culturology as a field of scientific and educational knowledge is that the materials of the article can be useful in further research of methodological principles of culturology. At the same time, the materials of the article can be used in the process of preparation of scientific and educational programs and methodical manuals devoted to the courses of culturology and its methodology.

Keywords: *culture, culturology, methodology, principles and methods, methodological principles, historiographical aspect, culturological approach.*

Актуальність цієї статті полягає в тому, що в сучасних умовах активного розвитку цифрового суспільства та суспільства знань стратегічного значення набуває наука — когнітивний вид людської діяльності, спрямований на виявлення законів, що сприяють соціальному, економічному, культурному та духовному розвитку сучасного суспільства. У зв'язку з цим особливе місце приділяється усвідомленню системних взаємозв'язків у галузі культури. Адже, як відомо, культура є головним детермінантом економічного, політичного, соціального й інших факторів розвитку суспільства. Саме тому наприкінці ХХ — початку ХХІ ст., коли сформувався культурологічний підхід у науковому та освітньо-науковому дискурсах, актуальність вивчення закономірностей, тенденцій, принципів, методів, категорій, понять і дефініцій у сфері культури значно зросла.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним із визначальних чинників формування цілісної сфери наукових досліджень у галузі культурології є правильний, адекватний викикам сучасного суспільства вибір її парадигмальних засад — пріоритетних теоретико-методологічних передумов, концептуальних основ, базових принципів, які визначають зміст, структуру, технологію й організацію досліджень у галузі духовного розвитку соціуму.

Зважаючи на все ще наявну загальну кризу методології наукової творчості в гуманітарній сфері загалом та в культурологічній зокрема, існує нагальна необхідність висвітлити еволюцію традиційних й інноваційних напрямів трансформації принципів і методів дослідження різноманітних напрямів розвитку культури як такої.

Останнім часом, як уже підкреслювалося, дедалі більше популяризується культурологічний підхід, який активно набуває статусу загальнонаукової методології, що зумовлено багатоплановістю, багатовимірністю культури загалом і культурології зокрема, яка формується на межі соціальних та гуманітарних знань про природу, людину й суспільство, вивчає специфіку розвитку духовної і матеріальної культури цивілізацій, етносів, націй у культурно-історичному просторі. Водночас зазначимо, що процес всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації, відомий як «глобалізація», безумовно впливає на культуротворчу еволюцію сучасного суспільства.

Слід одразу ж зауважити, що ми не поділяємо традиційну думку, згідно з якою самостійна галузь соціально-гуманітарних знань, зокрема культурологія, має виробити власну методологію і лише нею обмежити свої дослідження. Ми погоджуємося з тими вченими, котрі стверджують, що для визнання тієї чи іншої дисципліни як науки власні підходи чи методи не є обов'язковими. Адже кожна галузь, як і культурологія, здатна здобути їх з інших наук, пристосовавши до власної специфіки та вирішення власних завдань. «Під методологією культурології слід розуміти комплекс інтелектуальних моделей, академічних традицій, пізнавальних підходів та методів, які групуються навколо концепту «культура». У вужчому розумінні, методологія культурології — це система принципів класифікації теоретичних концепцій, парадигм, шкіл у вивченні культури як цілісного явища» (Шейко & Кушнарєнко, 2020, с. 35).

За останні роки науковцями створено чимало розвідок, присвячених вивченню і узагальненню

наявних принципів та методів дослідження в галузі культурології. Так, О. В. Антонюк опублікувала статтю, присвячену методологічним засадам культурології як науки, у якій побіжно було проаналізовано проблеми їх становлення і розвитку (Антонюк, 2008, с. 17–28). Новим тенденціям розвитку культурологічної думки загалом і в Україні зокрема присвятив свої статті С. Волков (Волков, 2009, с. 86–91; Волков, 2015, с. 4–12). Цікавими й оригінальними публікаціями є статті О. В. Кравченка, у яких йдеться про особливості й своєрідність еволюції принципів і методів парадигми культурології (Кравченко, 2009b, с. 96–106; Кравченко, 2009a, с. 48–56; Кравченко, 2019, с. 30–64; Кравченко, 2010, с. 121–128; Кравченко, 2011, с. 112–119; Кравченко, 2013a, с. 59–70; Кравченко, 2013b, с. 13–21). Зауважимо, що науковець у своїх публікаціях не лише узагальнив відомі постулати методологічних засад культурології, але й зробив свій внесок у розвиток і збагачення методології культурології.

Становленню культурології як науки присвятили свої публікації О. С. Запесоцький, М. М. Бровко, В. Л. Кургузов, А. Павко, Н. В. Ісакова, А. Я. Флієр та ін. (Запесоцький, 2012, с. 4–10; Бровко, 2014, с. 9–14; Кургузов, 2014, с. 43–59; Павко & Курило, 2013, с. 3–9; Ісакова, 2011, с. 13–18; Флієр, 2015, с. 28–33).

Своєрідними і виправданими науково цікавими є для нас публікації П. Е. Герчанівської та Т. І. Уварової, у яких йдеться про застосування різних методів досліджень у галузі культурології (Герчанівська, 2017b, с. 3–11; Герчанівська, 2019, с. 3–7; Герчанівська, 2017a; Уварова, 2019, с. 43–47; Уварова, 2020, с. 37–42).

Зазначемо, що в окремих публікаціях, які порушують проблеми генези та становлення методології в галузі культурології, робляться спроби висвітлення вказаного питання крізь призму історіографії. Так, наприклад, К. В. Кислюк у своїх публікаціях, присвячених еволюції культурологічної методології, аналізує й окремі праці за означеною тематикою (Кислюк, 2011, с. 134–137; Кислюк, 2019b, с. 8–29; Кислюк, 2019a, с. 5–11). Водночас автор пропонує до застосування в культурологічних дослідженнях добре відомі науці методи соціокультурної каузальності та соціокультурної детермінації. Науковець висновує, що «одним із перспективних напрямів зміни незадовільної методологічної ситуації в культурології є подальше опрацювання методів, застосованих в окремих галузях знання про культуру (етнології, морфології, семантики культури тощо)» (Кислюк,

2011, с. 136; Кислюк, 2020, с. 9–21). Можливо, подальші пошуки новітніх та апробація наявних методологій гуманітаристики у сфері культурології підтвердять або спростують подібні твердження.

До публікацій, у яких аналізується частина наявних праць, присвячених методології культурології, належать і статті колективу авторів на чолі з Ю. С. Сабадаш (Сабадаш та ін., 2021b, с. 3–8; Сабадаш та ін., 2021a, с. 20–25). У розвідках розглядаються питання щодо поняттєво-категоріального апарату в логіці дослідницького процесу та проаналізовано окремі публікації українських культурологів, створені протягом останнього десятиріччя. Цікаво, що автори на порушене ними питання щодо правомірності процесу «запозичення» культурологією об'єктів теоретичного аналізу із суміжних гуманітарних наук надають ствердну відповідь. Водночас вони підкреслюють, що «мова йде не про механічне поєднання понять чи категорій, а про вироблення нової системи, адаптованої до вирішення теоретичних проблем саме культурології» (Сабадаш та ін. 2021b, с. 3–4).

Слід відзначити, що нині пошуки нових аспектів методологічних засад культурології зацікавили і науковців інших споріднених сфер культуротворення, зокрема представників різних видів і жанрів мистецтвознавства. Так, наприклад, О. Ю. Клековкін підготував та видав навчальний посібник, який стосується питань театру. Для нас цікаво, що автор значну частину своєї праці присвятив проблемам методології в гуманітарній сфері загалом і в галузі мистецтвознавства, театрознавства зокрема (Клековкін, 2017). Як влучно підкреслив науковець, пропонується розвідка є першою в українському театрознавстві спробою систематизованого викладу історії науки про театр та її методи, внесок окремих наукових шкіл і постатей у розвиток методології мистецтвознавства (Клековкін, 2017, с. 5). Вказане видання відображає багатоаспектне дослідження методологічного спрямування. Для нас особливий інтерес становить другий розділ, присвячений методології мистецтва і, перш за все, театрального. Надзвичайно цікавий підрозділ про методологію театрознавчого дослідження. І, знов-таки, методологічний інструментарій стосується не стільки мистецьких галузей, скільки мистецтвознавчо-гуманітарної сфери людської діяльності. Водночас автор виходить з того, що структура методу, як він підкреслює, охоплює як методологічні підходи і принципи, спрямовані на збір, фіксацію, збереження, систематизацію та перетворення інформації (Клековкін, 2017, с. 126).

Зауважимо, що існує певна кількість аналогічних методологічних праць, які безпосередньо пов'язані з проблемами культурології. До таких, наприклад, належать публікації О. М. Камінської-Маркової, О. М. Маркової, Р. Яціва тощо (Камінська-Маркова, 2015; Маркова, 2013, с. 145–149; Яців, 2009, с. 8–9).

Звертають увагу публікації навчального спрямування, присвячені методології культурології. Вони, як правило, витримані в навчально-методичному ключі, однак цікаві оригінальністю узагальнень методологічних аспектів культурології. Серед них особливо слід виокремити публікації Л. В. Стародубцевої, С. М. Іконнікової тощо (Стародубцева, 2005; Іконникова, 2005). Слід зауважити, що в розвідці Л. В. Стародубцевої особливо цікавий розділ, присвячений методології культурології (Стародубцева, 2005, 35–52), у якому стисло характеризуються десятки принципів і методів, які використовуються в процесі аналізу проблем культури.

І, нарешті, розглянемо детальніше авторський досвід культурологічної школи В. М. Шейка в розробці оригінальної концепції формування методології культурології як науки. Адже саме формування культурологічної школи, самої культурології як науки, її методології відбувалось за ініціативи науковців Харківської державної академії культури (ХДАК).

Нагадаємо, що культурологію як навчальну дисципліну до програм закладів вищої освіти України введено у 2003 р., а культурологію як окрему галузь наукових знань утверджено наприкінці 2007 р. Водночас ініціаторами і фундаторами в цих напрямках стали науково-педагогічні працівники ХДАК. У тому ж таки 2007 році розроблено і оприлюднено концептуальні засади підготовки наукових кадрів у галузі культурології та соціальних комунікацій і пропонувалося до обговорення можливості відкриття двох нових галузей знань (Шейко та ін., 2007, с. 43–44; Давидова та ін., 2007, с. 201–215). Паралельно науковцями ХДАК розроблено і опубліковано проекти паспортів нових спеціальностей для запропонованих нових галузей наукових знань. Відбулося громадське обговорення, у якому взяли участь науково-педагогічні працівники більше сотні закладів вищої освіти України (Євсеєнко та ін., 2017, с. 74–77). Усі матеріали після громадського обговорення, яке підтримало концептуальні пропозиції, узагальнено ВАК України і надіслано в Кабінет Міністрів України. І як підсумок – у грудні 2007 р. узаконено дві нові галузі наукових знань – культурологія та соціальні комунікації (Див.

Постанову Кабінету Міністрів: *Про доповнення переліку галузей науки, з яких може бути присуджений науковий ступінь*). У подальшому паспорти спеціальностей (теорія та історія культури, світова культура та міжнародні культурні зв'язки, українська культура, музеєзнавство, пам'яткознавство, прикладна культурологія) доопрацьовано, затверджено ВАК України і опубліковано в Бюлетені Вищої атестаційної комісії України у тому ж таки 2007 р. Ці паспорти, до речі, є чинними і нині.

І, нарешті, вважаємо за доцільне на досвіді наукової діяльності вчених Харківської державної академії культури проаналізувати еволюцію методологічних засад культурології як нової, молодшої галузі наукових знань. Так, уже в 1998 р. видано підручник, присвячений проблемам організації та методики науково-дослідницької діяльності. Видання стало настільки необхідним, що його неодноразово перевидавали і на сьогодні воно є бібліографічною рідкістю (Шейко & Кушнарченко, 2011).

Слід необхідно підкреслити, що в указаному підручнику другий розділ присвячено проблемам загальної методології наукової творчості (Шейко & Кушнарченко, 2011, с. 54–90). З часом подібні доробки нададуть змоги поновити методологічну скарбницю культурології.

У 2001 р. побачило світ двотомне видання, присвячене проблемам культури, цивілізації, глобалізації. Двотомник підготовлено на широкому, різноплановому матеріалі із застосуванням наявних у гуманітаристиці методологічних засад (Шейко, 2001а; Шейко, 2001б). Того ж року вийшла друком монографія, присвячена історико-культурологічним аспектам психоаналізу. Особлива увага в ній приділяється значенню психоаналізу для розвитку культури, людини, взаємовпливу психоаналізу і культури, психоаналізу та художньої творчості (Шейко, 2001а). У подальшому подібні наукові розвідки дозволили сформувати концептуальні засади як самої культурології, так і складові її методологічних основ. До речі, наукові розвідки психоаналізу дозволили в подальшому підтвердити, що саме психоаналіз є однією з центральних складових культурології як науки та її методології.

У процесі формування культурології як науки, її методології важливу роль, на наш погляд, відіграв вихід у світ кількох монографій та підручників з фундаментальних питань самої культурології в умовах глобалізації та цивілізаційної еволюції. Так, наприклад, у 2008 р. надруковано монографію, присвячену еволюції художніх і літературних об'єднань України

(Романенко & Шейко, 2008). У 2009 р. побачила світ монографія, присвячена проблемам культури та цивілізації в історико-культурній думці України в добу глобалізації (Шейко & Александрова, 2009). У 2010 р. вийшла друком також монографія, у якій висвітлювались проблеми філософії української національної ідеї та творчості Миколи Хвильового. Саме в цій праці приділялась увага і питанням фундації культурології як такої (Шейко & Левіна, 2010). І, нарешті, відзначимо, що у 2012 р. виходить друком навчальний посібник, присвячений глобальним проблемам культурології як науки. У ньому наочно застосовано різноманітні методологічні засади для розкриття фундаментальних проблем культурології. Водночас сам навчальний посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки, підготовлено радше як монографічне видання програмного матеріалу з метою, що читач сам багато в чому має, на основі запропонованого матеріалу, знайти відповіді на основні питання курсу «Культурологія» (Шейко та ін., 2012). Особлива увага в праці приділяється історико-теоретичним аспектам культурології як наукової галузі знань, зокрема її методології.

Слід зауважити, що в процесі підготовки концептуальних основ культурології, формування принципів і методів її дослідницьких спрямувань підготовлено і опубліковано десятки статей. Лише за 2001–2007 рр. ми, наприклад, оприлюднили друком більше п'ятнадцяти аналітичних статей методологічного змісту (Євсеєнко та ін., 2017, с. 67–73). У них, зокрема, йдеться про різноманітні методологічні аспекти культурології як науки: про історико-філософські аспекти психоаналізу (фрейдизм), методологію школи функціоналізму, цивілізаційні методи в культурології, школи еволюціоналізму, методологічну синергетичну парадигму та її застосування в культурології, методологію біхевіоризму та необіхевіоризму як психологічних напрямів культурології тощо. Загалом, на нашу думку, подібні статті сприяли формуванню культурології як наукової галузі та її методології.

Окремо розглянемо деякі видання, які сприяли фундуванню і розвитку культурології та її методології. Одразу означимо монографію, присвячену формуванню основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (Шейко & Богущкий, 2005). Монографія стала першим на той час у вітчизняній історико-філософській думці узагальненим осмисленням процесів генези та трансформації глобальних цивілізаційних проблем культурології другої половини

XIX – початку XXI ст. У матеріалі аналізується формоутворююча роль культури у визначенні цивілізації, характеризуються методологічні можливості культурологічного підходу, особливо синергетичної парадигми в розгляді історико-культурологічних процесів. Особлива увага приділяється висвітленню значення психоаналізу для культурології та її методології (Шейко & Богуцький, 2005). Показово, що саме означена монографія стала основою для підготовки і публікації декількох монографій та десятків статей, на матеріалах яких формувалася як сама культурологія, так і її методологія.

У наступних наших монографіях, присвячених культурології, не лише підтвердилась ефективність застосування в галузі культури різних методологічних парадигм гуманітаристики, але й запропоновано й здійснено комплексний культурологічний підхід до аналізу проблем культури, зокрема української (Шейко, 2011; Шейко, 2020).

І, нарешті, проаналізуємо дві останні за роком видання розвідки, у яких розглянуто всі можливі принципи і методи галузі культурологічних досліджень, здійснено спробу подальшого удосконалення й розширення методологічного інструментарію дослідження проблем культури. У працях аналізуються проблеми, пов'язані зі структурою, організацією та методологією наукової творчості в культурологічно-мистецькій галузі. Розкриваються сутність і особливості використання культурологічної, філософської, загальнонаукової, конкретно-наукової (спеціальної) методології в культурологічних та мистецтвознавчих дослідженнях. До того ж, означається концептосфера музикознавства, визначається специфіка наукових підходів культурологічно-мистецького спрямування. Приділяється увага теоретико-методологічним засадам дослідження як культурологічних проблем, так і окремих видів та жанрів мистецтва (Шейко та ін., 2016; Шейко & Кушнарченко, 2020). Автори підкреслили, що «Стовпів підходів і методів, то кожна наука (зокрема культурологія) здатна запозичити їх з інших наук, пристосовавши до власної специфіки та вирішення власних завдань. Інший підхід полягає в переконанні, що суто специфічних методів немає й у принципі неможливі... Кожна наукова дисципліна, маючи власний специфічний науковий підхід чи метод, делегує його іншим наукам, водночас застосовуючи підходи і методи інших наук для здійснення власних досліджень» (Шейко & Кушнарченко, 2020, с. 29). До речі, у вказаних виданнях аналізуються майже

всі принципи і методи, які існують у сучасній гуманітаристиці, та надаються практичні рекомендації їх застосування у культурології та мистецтвознавстві.

Висновки. Таким чином, аналіз публікацій, присвячених методологічним засадам культурології, свідчить, що нині науковці підготували чимало праць, у яких йдеться про генезу та формування різноманітних принципів і методів гуманітаристики, зокрема і в галузі культурології. Отже, ученим частково вдалося подолати наукову методологічну кризу, зокрема і на пострадянському просторі. Переконаливо доведено, що не можна погодитись із твердженнями, які потребують наявності у кожній науковій галузі лише своїх принципів і методів дослідження. Науковий світовий досвід свідчить, що кожна наука використовує різноманітні принципи і методи дослідження, які застосовуються в інших науках. Водночас кожна наука делегує іншим наукам свої методологічні засади. У минулому за обмежених методологічних можливостей і наявності вузького кола переважно теолого-філософських принципів та методів вивчення світобачення кожна наука мала і свої специфічні принципи й методи дослідження. З часом зростала кількість наукових сфер знань і узагальнювалася їх методологія. І, нарешті, нині наявний суто «Культурологічний підхід (метод), сформований у межах науки про культуру», який і «сприймається як загальнонауковий за межами культурології — в інших галузях знання...» (Шейко & Кушнарченко, 2020, с. 29).

І, насамкінець, слід відзначити, що в процесі підготовки визнання культурології спочатку як навчальної дисципліни, а потім як окремої галузі знань гуманітаристики, ключову роль, про що свідчить наукова історіографія, відігравали науково-педагогічні працівники Харківської державної академії культури. Аналіз публікацій, присвячених культурології та її методології, свідчить, що і сьогодні наукові школи ХДАК продовжують посідати в означеній царині ключові позиції.

Список літератури

- Антонюк, О. В. (2008). Методологічні засади культурології як науки: проблеми становлення та розвитку. *Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*, 1, 17–28.
- Бровко, М. М. (2014). Історико-теоретичні аспекти становлення культурологічного знання в контексті розвитку сучасної гуманітарної науки. *Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство: збірник наукових праць*. Вип. 2 (1), 9–14. Національна академія керівних

- кадрів культури і мистецтв, Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової. Київ.
- Волков, С. (2009). Нові тенденції розвитку культурологічної думки в Україні. *Культурологічна думка: щорічник наукових праць*. №1, 86–91. Академія мистецтв України, Інститут культурології. Київ.
- Волков, С. М. (2015). Еволюційні трансформації культурології. *Культура України. Серія: Культурологія: збірник наукових праць*. Вип. 48, 4–12. Харківська державна академія культури. Харків.
- Герчанівська, П. Е. (2017а). *Культура в парадигмах ХХ–ХХІ ст.: монографія*. НАКККіМ. Київ.
- Герчанівська, П. Е. (2017б). Феноменологічний аналіз у культурології. *Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство: збірник наукових праць*. Вип. 1, 3–11. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової. Київ.
- Герчанівська, П. Е. (2019). Тотожність та відмінність культурологічних та антропологічних шкіл. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2, 3–7.
- Давидова, І. О., Дяченко, М. В., Ільганасва, В. О., Каністратенко, М. М., Кравченко, О. В., Кушнарченко, Н. М., Потрашков, С. В., Ряполов, В. М., Соляник, А. А., Стародубцева, Л. В., Тишевська, Л. Г., Тортіка, О. О., Шейко, В. М. (2007). Культурологія і соціальні комунікації — нові галузі наукових досліджень в Україні. *Вісник Харківської державної академії культури: збірник наукових праць*. Вип. 19, 204–215. Харків.
- Євсеєнко, С. В., Левченко, О. М., Хижна, О. С., Шикаленко, Т. О. (Уклад.); Н. М. Кушнарченко (Ред.). (2017). *Шейко, В. М. (до 75-річчя від дня народження): біобібліографічний покажчик*. Міністерство культури України, Харківська державна академія культури, Бібліотека. ХДАК, 2017. (Видатні педагоги Харківської державної академії культури).
- Запесоцкий, А. С. (2012). Становление культурологии как отрасли научного знания (филолософско-методологический анализ). *Вопросы культурологии*, 2, 4–10.
- Иконникова, С. Н. (2005). *История культурологических теорий: учебное пособие*. Питер.
- Исакова, Н. В. (2011). Культурология как наука. *Обсерватория культуры*, 1, 13–18.
- Каминская-Маркова, Е. Н. (2015). *Методология музыковедения и проблемы музыкальной культурологии: сборник научных статей*. Астропринт.
- Кислюк, К. В. (2011). Культурологічний метод: теорія і практика. *Культура народів Причорномор'я*, 202, 134–137.
- Кислюк, К. В. (2019а). Метод соціокультурної каузальності в процесах розбудови культурології як науки. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Теорія культури і філософія науки: збірник наукових праць*. Вип. 59, 5–11. Харків.
- Кислюк, К. В. (2019б). Методи соціокультурної детермінації та соціокультурної каузальності як основа культурологічного підходу. Ю. С. Сабадаш (Ред.). *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів: колективна монографія*. (С. 8–29). Київ.
- Кислюк, К. В. (2020). Теоретико-методологічні особливості культурологічного підходу до феномену візуального. *Культура України: збірник наукових праць*. Вип. 69, 9–21. Міністерство культури та інформаційної політики України, Харківська державна академія культури. Харків.
- Клековкін, О. Ю. (2017). *Історіографія театру. Напрями. Школи. Методи. Постаті: навчальний посібник*. АртЕк.
- Кравченко, О. В. (2009а). Проблеми наукової інституалізації вітчизняної культурології. *Культура України: збірник наукових праць*. Вип. 27, 48–56 (до 80-річчя Харківської державної академії культури). Харківська державна академія культури. Харків.
- Кравченко, О. В. (2009б). Транзитарна парадигма культурології. *Вісник Харківської державної академії культури: збірник наукових праць*. Вип. 26, 96–106. Харків.
- Кравченко, О. В. (2010). Методологічна редукція сучасної культурології. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки: збірник наукових праць*. №888, вип. 37, 121–128. Харків.
- Кравченко, О. В. (2011). Культурологія як ідентифікаційна матриця наукової культури. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: збірник наукових праць*. Вип. 27, 112–119. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ.
- Кравченко, О. В. (2013а). Культурологія у вимірах традицій академічної культури. *Культура України: збірник наукових праць*. Вип. 42: (специвипуск), ч. 1, с. 59–70. Міністерство культури України, Харківська державна академія культури. Харків.
- Кравченко, О. В. (2013б). Наукова культурологія в Україні. *Культура України: збірник наукових праць*. Вип. 41, 13–21. Міністерство культури України, Харківська державна академія культури. Харків.
- Кравченко, О. В. (2019). Контраверсійність академічної траєкторії культурології в Україні. Ю. С. Сабадаш (Ред.). *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів: колективна монографія*. (С. 30–64). Київ.
- Кургузов, В. Л. (2014). Закони розвитку культури як маркери методологічного суверенітета культурології. *Культура і цивілізація*, №1/2, 43–59.

- Маркова, О. М. (2013). Музична культурологія в системі сучасного гуманітарного знання. *Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство: збірник наукових праць*. Вип. 1 (1), 145–149. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової. Київ.
- Павко, А., Курило, Л. (2013). Культурологія в структурі соціогуманітарної науки. *Київське музикознавство: збірник статей*. Вип. 47, 3–9. Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра. Київ.
- Про доповнення переліку галузей науки, з яких може бути присуджений науковий ступінь: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 груд. 2006 р. №1718. (2006). *Офіційний вісник України*, 50, 159–160.
- Романенко, Г. О., Шейко, В. М. (2008). *Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір: монографія*. Київ.
- Сабадаш, Ю. С., Дабло, Л. Г., Нікольченко, Ю. М. (2021). Культурологія: понятійно-категоріальний апарат у логіці дослідницького процесу. *Культура і сучасність*, 1, 3–8.
- Сабадаш, Ю. С., Нікольченко, Ю. М., Дабло, Л. Г. (2021). Культурологічні дослідження у логіці розвитку української гуманістики: досвід 2010–2020 років. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 20–25.
- Стародубцева, Л. В. (2005). Методологічні проблеми культурології: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Культурологія». Харківська державна академія культури.
- Уварова, Т. І. (2019). Інтервальний метод у методології культурології. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрямок: Культурологія: збірник наукових праць*. Вип. 33, 43–47. Рівненський державний гуманітарний університет, Інститут культурології Національної академії мистецтв України. Рівне.
- Уварова, Т. І. (2020). Дослідження культури в парадигмі багатовимірності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2, 37–42.
- Флиер, А. Я. (2015). Культурологическое знание (опыт составления системного представления). *Вестник Московского государственного университета культуры и искусств*, 2, 28–33.
- Фомичева, И. Д. (Сост.) (2011). *Исследования СМИ: методология, подходы, методы: материалы лекций для аспирантов факультета журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова*. Москва.
- Шейко, В. М. (2001a). *Історико-культурологічні аспекти психоаналізу: монографія*. Основа.
- Шейко, В. М. (2001b). *Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.): монографія*. (Т. 1). Основа.
- Шейко, В. М. (2001c). *Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.): монографія*. (Т. 2). Основа.
- Шейко, В. М. (2011). *Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти): монографія*. Інститут культурології Академії мистецтв України.
- Шейко, В. М. (2020). *Інтелекція і влада в часи Української революції 1917–1921 рр.: монографія*. Харківська державна академія культури.
- Шейко, В. М., Богущкий, Ю. П. (2005). *Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX — початок XXI ст.): монографія*. Генеза.
- Шейко, В. М., Богущкий, Ю. П., Германова де Діас Е. В. (2012). *Культурологія: навчальний посібник*. Знання.
- Шейко, В. М., Богущкий, Ю. П., Кушнарченко, Н. М. (2016). *Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства: навчальний посібник*. ХДАК.
- Шейко, В. М., Кушнарченко, Н. М. (2011). *Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник*. Знання.
- Шейко, В. М., Кушнарченко, Н. М. (2020). *Культурологічні та мистецтвознавчі дослідження: теорія і методологія: навчальний посібник*. ХДАК
- Шейко, В., Александрова, М. (2009). *Культура та цивілізація в історико-культурній думці України в добу глобалізації: монографія*. Інститут культурології Академії мистецтв України.
- Шейко, В., Каністратенко, М., Кушнарченко, Н. (2007). Концептуальні засади підготовки наукових кадрів у галузі культурології та соціальних комунікацій в Україні. *Вісник Книжкової палати*, 2, 43–44.
- Шейко, В., Левіна, В. (2010). *Філософія української національної ідеї та Микола Хвильовий: історико-культурологічний аспект: монографія*. Інститут культурології Академії мистецтв України.
- Яців, Р. (2009). Методологічний інструментарій сучасного мистецтвознавства: від описовості до розкриття смислів. *A-Z art*, 1, 4–9.

References

- Antoniuk, O. V. (2008). Methodological principles of culturology as a science: problems of formation and development. *Journal of P.I. Tchaikovsky National Musical Academy of Ukraine*, 1, 17–28. [In Ukrainian].
- Brovko, M. M. (2014). Historical and theoretical aspects of the formation of cultural knowledge in the context of the development of modern humanities. *International bulletin. Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo: zbirnyk naukovykh prats*. Issue 2 (1), 9–14. National Academy of Culture and Arts Management, A. V. Nezhdanova Odesa National Musical Academy. Kyiv. [In Ukrainian].
- Davydova, I. O., Diachenko, M. V., Ilhanaieva, V. O., Kanistratenko, M. M., Kravchenko, O. V.,

- Kushnarenko, N. M., Potrashkov, S. V., Riapolov, V. M., Solianyk, A. A., Starodubtseva, L. V., Tyshevska, L. H., Tortika, O. O., Sheiko, V. M. (2007). Culturology and social communications are new areas of research in Ukraine. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Culture: collection of scientific works*. Issue 19, 204–215. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Flier, A. Ja. (2015). Culturological knowledge (experience in compiling a systemic representation). *Bulletin of Moscow State University for Culture and Arts*, 2, 28–33. [In Russian].
- Fomicheva, I. D. (Comp.). (2011). *Media Research: Methodology, Approaches, Methods: Lecture materials for postgraduate students of the Faculty of Journalism of M. V. Lomonosov Moscow State University*. Moscow. [In Russian].
- Herchanivska, P. E. (2017a). Culture in the paradigms of the XX–XXI centuries: monograph. National Academy of Culture and Arts Management, A. V. Nezhdanova Odesa National Musical Academy of Music. Kyiv. [In Ukrainian].
- Herchanivska, P. E. (2017b). Phenomenological analysis in culturology. *International bulletin. Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo: collection of scientific works*. Issue 1, 3–11. National Academy of Culture and Arts Management, A. V. Nezhdanova Odesa National Musical Academy. Kyiv. [In Ukrainian].
- Herchanivska, P. E. (2019). Identity and difference of culturological and anthropological schools. *Bulletin of National academy of Culture and Arts Management*, 2, 3–7. [In Ukrainian].
- Ikonnikova, S. N. (2005). *History of cultural theories: textbook*. Piter. [In Russian]. [In Ukrainian].
- Isakova, N. V. (2011). Cultural studies as a science. *Observatoriia kultury*, 1, 13–18. [In Russian].
- Kaminskaia-Markova, E. N. (2015). *Methodology of musicology and problems of musical cultural studies: a collection of scientific articles*. Astroprint. [In Russian].
- Klekovkin, O. Yu. (2017). *Historiography of the theater. Directions. Schools. Methods. Figures: manual*. ArtEk. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2009a). Issues of scientific institutionalization of domestic culturology. *Kultura Ukrainy: collection of scientific works*. Issue 27, 48–56 (to the 80th anniversary of the Kharkiv State Academy of Culture). Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2009b). Transitory paradigm of culturology. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Culture: collection of scientific works*. Issue 26, 96–106. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2010). Methodological reduction of modern culturology. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Teoriia kultury i filozofii nauky: collection of scientific works*. No. 888, Issue 37, 121–128. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2011). Culturology as an identification matrix of scientific culture. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury: zbirnyk naukovykh prats*. Issue 27, 112–119. National Academy of Culture and Arts Management, T. Shevchenko Kyiv National University. Kyiv. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2013a). Culturology in the dimensions of the traditions of academic culture. *Kultura Ukrainy: collection of scientific works..* Issue 42: (special issue), P. 1, pp. 59–70. Ministry of Culture of Ukraine. Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2013b). Scientific culturology in Ukraine. *Kultura Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats*. Issue 41, 13–21. Ministry of Culture of Ukraine. Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2019). Controversy over the academic trajectory of culturology in Ukraine. Yu. S. Sabadash (Ed.). *Suchasna kulturolohiia: aktualizatsiia teoretyko-praktychnykh vymiriv: kolektyvna monohrafiia*. (Pp. 30–64). Kyiv. [In Ukrainian].
- Kurguzov, V. L. (2014). Laws of cultural development as markers of the methodological sovereignty of cultural studies. *Kultura i civilizaciia*, №1/2, 43–59. [In Russian].
- Kysliuk, K. V. (2011). Culturological method: theory and practice. *Kultura narodov Prichernomoriia*, 202, 134–137. [In Ukrainian].
- Kysliuk, K. V. (2019a). The method of socio-cultural causality in the processes of developing culturology as a science. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Teoriia kultury i filozofii nauky*: Issue 59, 5–11. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kysliuk, K. V. (2019b). Methods of socio-cultural determination and socio-cultural causality as the basis of culturological approach. Yu. S. Sabadash (Ed.). *Suchasna kulturolohiia: aktualizatsiia teoretyko-praktychnykh vymiriv: kolektyvna monohrafiia*. (Pp. 8–29). Kyiv. [In Ukrainian].
- Kysliuk, K. V. (2020). Theoretical and methodological features of the culturological approach to the visual phenomenon. *Kultura Ukrainy: collection of scientific works*. Issue 69, 9–21. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Markova, O. M. (2013). Musical culturology in the system of modern humanitarian knowledge. *International bulletin. Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo: collection of scientific works*. Issue 1 (1), 145–149. P. I. Tchaikovskyi National Music Academy of Ukraine, R. M. Glier Kyiv Institute of Music. Kyiv. [In Ukrainian].
- On supplementing the list of branches of science from which a scientific degree can be awarded: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 13 December. 2006. №1718. (2006). *Official bulletin of Ukraine*, 50, 159–160. [In Ukrainian].

- Pavko, A., Kurylo, L. (2013). Culturology in the structure of socio-humanitarian science. *Kyivske muzykoznavstvo: collection of articles*. Issue 47, 3–9. P.I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, R. M. Glier Kyiv Institute of Music. Kyiv. [In Ukrainian].
- Romanenko, H. O., Sheiko, V. M. (2008). *Evolution of artistic and literary associations of Ukraine: historical and cultural dimension: monograph*. Kyiv. [In Ukrainian].
- Sabadash, Yu. S., Dablo, L. H., Nikolchenko, Yu. M. (2021). Culturology: conceptual and categorical apparatus in the logic of the research process. *Kultura i suchasnist, 1*, 3–8. [In Ukrainian].
- Sabadash, Yu. S., Nikolchenko, Yu. M., Dablo, L. H. (2021). Cultural studies in the logic of the development of Ukrainian humanities: the experience of 2010–2020. *Bulletin of National Academy of Culture and Arts Management, 1*, 20–25. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M. (2001a). *Historical and cultural aspects of psychoanalysis: a monograph*. Osnova. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M. (2001b). *Culture. Civilization. Globalization (end of XIX — beginning of XXI century): monograph. (Vol. 1)*. Osnova. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M. (2001c). *Culture. Civilization. Globalization (end of XIX — beginning of XXI century): monograph. (Vol. 2)*. Osnova. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M. (2011). *Culture of Ukraine in the globalization and civilization dimension (historical and methodological aspects): monograph*. Institute of Cultural Studies of the Academy of Arts of Ukraine. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M. (2020). *Intelligentsia and power during the Ukrainian Revolution of 1917–1921: monograph*. Kharkiv State Academy of Culture. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Aleksandrova, M. (2009). Culture and civilization in the historical and cultural thought of Ukraine in the era of globalization: a monograph. *Institute of Cultural Studies of the Academy of Arts of Ukraine*. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Bohutskyi, Yu. P., (2005). *Formation of the foundations of culturology in the era of civilizational globalization (second half of XIX — early XXI century.): monograph*. Heneza. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Bohutskyi, Yu. P., Hermanova de Dias E. V. (2012). *Culturology: manual*. Znannia. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Bohutskyi, Yu. P., Kushnarenko, N. M. (2016). *Scientific creativity in the field of culturology and art history: manual*. Kharkiv State Academy of Culture. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Kanistratenko, M., Kushnarenko, N. (2007). Conceptual bases of training of scientific personnel in the field of culturology and social communications in Ukraine. *Bulletin of Book Chamber, 2*, 43–44. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Kushnarenko, N. M. (2011). *Organization and methods of research: manual*. Znannia. [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Kushnarenko, N. M. (2020). *Cultural and art studies: theory and methodology: manual*. Kharkiv State Academy of Culture. [In Ukrainian].
- Sheiko, V., Lievina, V. (2010). *Philosophy of the Ukrainian national idea and Mykola Khvylovy: historical and cultural aspect: monograph*. Institute of Cultural Studies of the Academy of Arts of Ukraine. [In Ukrainian].
- Starodubtseva, L. V. (2005). *Methodological problems of culturology: a manual for students of “Culturology” specialty*. Kharkiv State Academy of Culture. [In Ukrainian].
- Uvarova, T. I. (2019). Interval method in the methodology of culturology. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Napriam: Kulturolohiia: collection of scientific works*. Issue 33, 43–47. Rivne State University for the Humanities, Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine. Rivne. [In Ukrainian].
- Uvarova, T. I. (2020). Research of culture in the paradigm of multidimensionality. *Bulletin of National Academy of Culture and Arts Management, 2*, 37–42. [In Ukrainian].
- Volkov, S. (2009). New tendencies of development of culturological thought in Ukraine. *Kulturolohichna dumka: annual collection of scientific works, 1*, 86–91. Academy of Arts of Ukraine, Institute of Cultural Studies. Kyiv. [In Ukrainian].
- Volkov, S. M. (2015). Evolutionary transformations of culturology. *Kultura Ukrainy. Series: Kulturolohiia: collection of scientific works*. Issue 48, 4–12. Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2009). Methodological tools of modern art history: from descriptive to the disclosure of meanings. *A-Z art, 1*, 4–9. [In Ukrainian].
- Yevseienko, S. V., Levchenko, O. M., Khyzhna, O. S., Shykalenko, T. O. (Comp.); N. M. Kushnarenko (Ed.). (2017). *Sheiko, V. M. (to the 75th anniversary of his birth): biobibliographic index*. Ministry of Culture of Ukraine, Kharkiv State Academy of Culture, Library. Kharkivska derzhavna akademiia kultury. (Outstanding teachers of Kharkiv State Academy of Culture). [In Ukrainian].
- Zapesotskii, A. S. (2012). The formation of cultural studies as a branch of scientific knowledge (philosophical and methodological analysis). *Voprosy kulturologii, 2*, 4–10. [In Russian].

Надійшла до редколегії 10.10.2021